

VODIČ KROZ IZBORNE PROCEDURE

Septembar 2016

IZBORI se **2016**

Projekat: "Pošteni izbori slobodni od korupcije" finansira Evropska unija, posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, a implementira ga Mreža za afirmaciju nevladinog sektora (MANS). Mišljenja i stavovi izneseni u ovom izvještaju ne mogu se smatrati stavovima Evropske unije.

UVOD

Cilj ovog Vodiča je da članovima biračkih odbora, opunomoćenim predstavnicima izbornih lista, građanima i drugim zainteresovanim subjektima na jasan i koncizan način približi cjelokupan izborni proces i da im da pregled njihovih prava i obaveza na izborni dan.

Zbog toga, ovaj vodič je podijeljen u pet poglavlja, u skladu sa načinom na koji teče izborni dan – aktivnosti prije otvaranja biračkog mjesta, tok glasanja, glasanje putem pisma, aktivnosti nakon završetka glasanja i podaci o svim kršenjima zakona koja se mogu desiti tokom cijelog izbornog dana.

Prvo poglavlje se odnosi na informacije o aktivnostima prije otvaranja biračkog mjesta i daje pregled obaveza prije izbornog dana, kao i pripreme biračkog mjesta na izborni dan od 5 časova ujutru pa sve do 6.59 časova.

U drugom poglavlju objašnjen je sam izborni dan, tok izbornog procesa, obaveze članova biračkih odbora kao i prava i obaveze koje građani imaju na taj dan. Takođe, u ovom poglavlju date su informacije o najčešćim zloupotrebama koje se mogu desiti na biračkom mjestu, kao što su vođenje paralelne evidencije birača, postojanje kamera, dolazak uniformisanih lica i slično. Ovaj dio izbornog procesa traje od 7 do 20 časova.

Treće poglavlje daje informacije o sprovođenju glasanja putem pisma, koje se sprovodi u periodu od 13 do 20 časova, i daje sve informacije o tome koji birači imaju pravo da glasaju putem pisma, kako se birači prijavljuju za korišćenje tog prava i na koji se način sprovodi procedura.

U četvrtom poglavlju dati su podaci o tome što je potrebno uraditi nakon što se biračko mjesto zatvori, uključujući provjeru izbornog materijala, prebrojavanje glasova i utvrđivanje zapisnika o radu biračkog odbora.

U petom poglavlju dat je pregled svih kršenja zakona i objašnjenje šta je potrebno uraditi ako se takve pojave ipak dese. Molimo Vas da posebnu pažnju obratite na ovo poglavlje i da ga proučite, pošto se kršenja zakona mogu desiti u svakoj fazi izbornog procesa.

U svakom poglavlju dat je podsjetnik kako biste mogli da provjetite da li ste uspjeli da sve Vaše obaveze adekvatno realizujete kao i prostor za napomene i zabilješke kako biste sve što smatrate da je bitno mogli da notirate. Molimo Vas da ako se desi bilo kakvo kršenje zakona ili izborne procedure zatražite da se to notira u zvaničan zapisnik o radu biračkog odbora i to odmah kada se nezakonitost desi. Takođe, molimo vas da tu informaciju i sami notirate u ovaj priručnik, kako biste na kraju izbornog dana mogli da sve bitne informacije procesuirate ka opštinskoj izbornoj komisiji ili izbornoj listi koju predstavljate.

SADRŽAJ

Praćenje izbornog procesa	3
A. Aktivnosti prije otvaranja biračkog mjesta (od 5 do 6.59 h)	3
A1. Aktivnosti prije izbornog dana i izborni materijal	3
A2. Priprema biračkog mjesta za rad	5
A3. Izborni materijal	7
B. Glasanje (od 7 do 20 h)	9
B1. Dolazak prvog birača	9
B2. Nestanak struje ili kvar uređaja za elektronsku identifikaciju	14
B3. Posebne situacije elektronske identifikacije birača	15
B3.1. Nepostojanje fotografije u sistemu	15
B3.2. Ponovna štampa odreska	15
B3.3. Lice nije u biračkom spisku	15
B3.4. Ponovno glasanje	16
B4. Red i mir na biračkom mjestu	16
B5. Popisivanje birača	16
C. Glasanje putem pisma (od 13 do 20 h)	18
C1. Podnošenje zahtjeva	18
C2. Materijali i povjerenici	19
C3. Vizuelna identifikacija	21
D. Zatvaranje BM i utvrđivanje rezultata (nakon 20 h)	22
D1. Zatvaranje biračkog mjesta	22
D2. Kontrola i utvrđivanje rezultata	22
D3. Izvještaj uređaja za elektronsku identifikaciju birača	23
D4. Zapisnik o radu biračkog odbora	24
E. Kršenje zakona	28
E1. Povrede zbog kojih se birački odbor (BO) raspušta po automatizmu, a glasanje na tom BM se ponavlja	28
E2. Povrede zbog kojih se može podnijeti prigovor opštinskoj izornoj komisiji (OIK) koja odlučuje da li će se glasanje na tom BM ponoviti	28
E3. Povrede zbog kojih se BO može raspustiti	29
E4. Povrede zakona za koje su predviđene novčane kazne	29
E5. Ponašanja koja su zabranjena, a za koja nije propisana bilo kakva pravna posledica	30

PRAĆENJE IZBORNOG PROCESA

Izbore sprovode Državna izborna komisija (DIK), opštinske izborne komisije (OIK), uključujući izbornu komisiju Glavnog grada i izbornu komisiju Prijestonice, kao i birački odbori (BO).

Na dan izbora najvažniju ulogu imaju birački odbori. Odbori imaju predsjednika i četiri člana u stalnom sastavu, kao i po jednog opunomoćenog predstavnika podnosioca svake izborne liste. Predsjednike biračkih odbora imaju sve parlamentarne partije, i to srazmjerno procentu mandata koje imaju u državnoj ili lokalnoj skupštini.

Birački odbor je dužan da sprovodi glasanje na biračkom mjestu (BM), stara se o održavanju reda za vrijeme glasanja, određuje povjerenike koji će obaviti glasanje putem pisma i, na kraju, broji glasove.

Pravo da prate cijeli tok izbornog procesa imaju i posmatrači, predstavnici domaćih nevladinih organizacija ili različitih stranih organizacija, ako za to dobiju odobrenje Državne izborne komisije.

BIRAČKO MJESTO

Biračko mjesto nije samo prostorija u kojoj se glasa, već uključuje cijeli objekat u kome se održava glasanje i pripadajuće dvorište

A. AKTIVNOSTI PRIJE OTVARANJA BIRAČKOG MJESTA (od 5 do 6.59 h)

A1. Aktivnosti prije izbornog dana i izborni materijal

Predsjednik svakog BO dužan je da od opštinske izborne komisije (OIK) preuzme izborni materijal najkasnije 48 časova prije dana održavanja izbora. Izborni materijal koji predsjednik BO preuzima:

1. Elektronski uređaj za identifikaciju birača;
2. Dva "eTokena" (elektronska ključa) koja služe za aktiviranje i korišćenje elektronskog uređaja za identifikaciju birača (uređaj istog izgleda kao fleš memorija za računar, vidi sliku na strani 4);
3. Glasачke listiće;
4. Šablone za glasачke listiće (za glasanje slabovidnih lica);
5. Dva odštampana izvoda iz biračkog spiska (jedan za glasanje na BM, drugi za glasanje putem pisma ili više ako se održava više izbora istovremeno, npr. lokalni izbori);

VAŽNO

Svaki elektronski uređaj za identifikaciju birača mora imati unesenu elektronsku verziju izvoda iz biračkog spiska za konkretno biračko mjesto. On mora biti istovjetan štampanoj verziji

6. Kutije za glasanje na biračkom mjestu (onoliko kutija koliko ima izbora);

7. Prenosnu, tj. mobilnu kutiju za glasanje putem pisma;

8. Koverta, uključujući i one koje se koriste za glasanje putem pisma;

9. Obrazac zapisnika o radu biračkog odbora;

10. Zbirnu izbornu listu (jednu ili više);

11. Ostali sitni materijal (pečat biračkog odbora, vosak i konopac za pečaćenje glasačke kutije, i sl.).

NEMA SPREJA I UV LAMPE

Zbog uvođenja sistema elektronske identifikacije birača, izborni materijal više ne sadrži optički čitač (lampu) i UV sprej

Ako ste predsjednik biračkog odbora, prilikom preuzimanja izbornog materijala kod OIK-a, dužni ste da provjerite da li je sve što treba spremno i ispravno. Ako jeste, sav materijal osim uređaja za elektronsku identifikaciju birača, spakovaćete zajedno sa predstavnicima OIK-a u omot, koji će se zapečatiti voskom.

Na omotu se mora konstatovati šta se unutar sve sadrži (vrsta materijala i broj komada), a napisana konstatacija se potpisuje od strane predsjednika BO i člana OIK-a koji je izvršio primopredaju i ovjerava pečatom OIK-a.

ELEKTRONSKA IDENTIFIKACIJA

Elektronski uređaj za identifikaciju birača spakovan je u posebnu zaštitnu kutiju i on se ne stavlja u omot zajedno sa ostalim materijalima

Pored potpisivanja konstatacije na omotu, predsjednik BO i član OIK-a potpisuju i zapisnik o primopredaji, kada se materijali predaju predsjedniku BO. Kada predsjednik BO preuzme izborni materijal, ne smije da ga otvara, već ga čuva i donosi na BM u 5 časova ujutru, na dan glasanja.

Ovako izgleda jedan eToken

Jedini dio materijala koji od OIK-a treba da preuzme zamjenik predsjednika BO jeste jedan od ukupno dva eTokena (elektronska ključa), a način preuzimanja definisaće se naknadnim instrukcijama Državne izborne komisije.

Ako ste zamjenik predsjednika, čuvajte svoj eToken prije i na dan izbora i nemojte da ga dajete bilo kom licu, već ga koristite samo kada je to potrebno (procedura je opisana u dijelu priručnika koji govori o danu glasanja).

Kratka lista za sopstvenu provjeru (ako ste predsjednik BO ili njegov zamjenik)		
Da li ste uzeli uređaj za elektronsku identifikaciju birača?	Da []	Ne []
Da li ste uzeli ostali izborni material?		
- jedan eToken	Da []	Ne []
- da li je drugi eToken uzeo zamjenik predsjednika BO	Da []	Ne []
- glasačke listiće	Da []	Ne []
- šablone za glasačke listiće	Da []	Ne []
- dva odštampana izvoda iz biračkog spiska	Da []	Ne []
- kutiju za glasanje na biračkom mjestu (jednu ili više);	Da []	Ne []
- kutiju za glasanje putem pisma	Da []	Ne []
- koverta	Da []	Ne []
- obrazac zapisnika o radu BO	Da []	Ne []
- zbirnu izbornu listu	Da []	Ne []
- ostali sitni material	Da []	Ne []
Da li je na omotu izbornog materijala navedeno sve što se u omotu nalazi?	Da []	Ne []

A2. Priprema biračkog mjesta za rad

Članovi biračkog odbora na biračko mjesto dolaze u 5 časova, kako bi pripremili BM za glasanje, koje počinje dva sata kasnije, u 7 časova.

VRIJEME

Važno je da na biračko mjesto dođete tačno u 5 časova ujutru

Pravo da na biračko mjesto dođu u 5 časova ujutru imaju i posmatrači. Predsjednik BO će, kada oni dođu, utvrditi njihov identitet na osnovu identifikacione kartice i službenog ovlašćenja.

POSMATRAČI

Posmatrači izbora imaju pravo da prate sve faze izbornog procesa. Provjerite da li im je omogućen pristup biračkom mjestu

Sva ostala lica, koja nisu članovi ili zamjenici članova BO, opunomoćeni predstavnici izbornih lista ili ovlašćeni posmatrači, moraju se udaljiti sa BM.

Po dolasku na biračko mjesto BO (članova ili njihovih zamjenika i opunomoćenih predstavnika), prvo se provjerava da li u tom prostoru postoje uslovi da se obavi glasanje.

Nakon toga, BO žrijebanjem određuje koji će članovi BO na dan glasanja obavljati neke konkretne aktivnosti. Žrijebanje se vrši tako što se imena članova BO (osim predsjednika) stavljaju u koverta koje se zatvaraju, a onda predsjednik izvlači koverta i tako se odlučuje ko će na dan izbora:

1. Oštetiti, odnosno zarezati pečat BO, kako bi on ostavljao jedinstven otisak na glasačkim listićima;
2. Pečatirati glasačke listiće na dan glasanja;
3. Čuvati kontrolne kupone i štampane potvrde uređaja za elektronsku identifikaciju birača.

Birački odbor dužan je da na BM i u krugu od 100m oko BM ukloni sve promotivne materijale koji se tiču izborne kampanje, simbole političkih stranaka i drugi propagandni materijal koji može uticati na opredjeljenje birača.

Po dolasku na BM, članovi BO treba da istaknu naziv i broj biračkog mjesta, kao i da postave zbirnu izbornu listu sa nazivima izbornih lista i imenima kandidata, radi bolje informisanosti birača.

Birački odbor je dužan da za glasanje obezbijedi posebnu prostoriju (npr. ukoliko je BM u školi, glasanje se može održati u učionici). U prostoriji u kojoj će se obaviti glasanje, BO mora obezbijediti da glasanje bude tajno tako što će postaviti paravane/kabine u kojima će birač moći da glasa, a da pri tome niko ne vidi kako je birač glasao.

BO je dužan da obezbijedi prostoriju za glasanje u kojoj će svi članovi odbora moći slobodno i nesmetano da se kreću i imaju pristup biračkom materijalu, a akreditovanim posmatračima odgovarajuće mjesto sa kog imaju dobar pregled dešavanja na BM.

Na kraju, u skladu sa propisima, ukoliko na biračkom mjestu postoje kamere ili druga sredstva nadzora, OIK i BO su dužni da obezbijede da se ta sredstva isključe ili prekriju prije početka glasanja.

BIRAČKO MJESTO

Po Zakonu, biračko mjesto je prostorija u kojoj se glasa sa pripadajućim dvorištem

Kratka lista za sopstvenu provjeru

Da li je izvršeno žrijebanje za tri lica koja imaju konkretne uloge na izborni dan?	Da [☐]	Ne [☐]
Da li je provjereno da li postoje uslovi da se u određenoj prostoriji obavi tajno glasanje?	Da [☐]	Ne [☐]
Da li je istaknut broj i naziv BM?	Da [☐]	Ne [☐]
Da li je istaknuta zbirna izborna lista?	Da [☐]	Ne [☐]
Da li je uklonjen sav propagandni materijal sa BM i 100 metara oko njega?	Da [☐]	Ne [☐]
Da li članovi BO ili opunomoćeni predstavnici imaju sa sobom vidno istaknut propagandni material (blok, hemijka olovka i sl.)?	Da [☐]	Ne [☐]
Da li su kamere ili druga sredstva nadzora isključena i prekrivena?	Da [☐]	Ne [☐]

A3. Izborni materijal

Pred svim članovima BO, predsjednik BO otvara omot sa izbornim materijalom, u cilju vršenja provjere da li je sve što je navedeno na omotu stvarno i upakovano. Nakon toga, predsjednik BO postavlja kutiju sa uređajem za elektronsku identifikaciju birača na sto i otvara je, tako da većina članova BO može da vidi njegov ekran.

Zatim, uređaj uključuje u struju, nakon čega se na sredini ekrana pojavljuje poruka "priljučite eToken". Na ekranu će se prilikom uključivanja u struju uređaja za elektronsku identifikaciju birača pojaviti i naziv biračkog mjesta (gornji lijevi ugao ekrana), kao i datum i vrijeme (desni gornji ugao).

Uključivanje uređaja za elektronsku identifikaciju u struju

Ukoliko se izvod iz biračkog spiska, na osnovu koga će se obaviti glasanje, razlikuje od zaključenog biračkog spiska, **BO se mora raspustiti, a glasanje na tom BM ponoviti.** Glasački listići trebalo bi da budu složeni po redoslijedu serijskih brojeva na kontrolnim kuponima i izdavaće se tim redoslijedom kada počne glasanje. Kada BO provjeri ispravnost materijala, to konstatuje u zapisniku.

SERIJSKI BROJEVI

Provjerite da li su serijski brojevi kontrolnih kupona složeni po redoslijedu i da li neki od glasačkih listića fali

Kratka lista za sopstvenu provjeru

Da li ste provjerili da li se sav izborni materijal koji se naveden na omotu sadrži u samom omotu?	Da []	Ne []
Da li je izborni materijal adekvatno poredan i namješten (glasačka kutija, izvod iz biračkog spiska i sl.)?	Da []	Ne []
Da li je uređaj za elektronsku identifikaciju birača uključen u struju?	Da []	Ne []
Da li uređaj za elektronsku identifikaciju birača radi?	Da []	Ne []
Da li je izvod iz biračkog spiska istovjetan zaključenom biračkom spisku za to biračko mjesto?	Da []	Ne []
Da li su glasački listići složeni po redosledu brojeva kontrolnih kupona?	Da []	Ne []
Da li neki glasački listić fali?	Da []	Ne []
Da li je bilo primjedbi članova BO na ovu fazu izbornog dana?	Da []	Ne []
Da li su primjedbe članova BO unijete u zapisnik?	Da []	Ne []

PROSTOR ZA VAŠE PRIMJEDBE / ZABILJEŠKE

B. GLASANJE (od 7 do 20 h)

B1. Dolazak prvog birača

Biračko mjesto se otvara u 7 časova.

Nakon otvaranja biračkog mjesta, predsjednik BO uključuje svoj eToken u uređaj za elektronsku identifikaciju birača. Nakon uključivanja eTokena, na ekranu uređaja prikazuju se sljedeći podaci:

1. naziv biračkog mjesta (gornji lijevi ugao)
2. broj birača na tom BM i statistika izlaznosti (ispod naziva biračkog mjesta)
3. datum i vrijeme (gornji desni ugao)
4. animacija – pokretna slika koja služi kao podsjetnik kako se provlači lična karta kroz čitač (donji desni dio)

Nakon uređaja za elektronsku identifikaciju, predsjednik uključuje i štampač ovog uređaja, koji je sastavni njegov dio, koristeći dugme koje se nalazi na lijevoj strani uređaja (ispod ekrana).

Birački odbor zatim oglašava početak glasanja u prisustvu prvog birača, čije ime i prezime se unosi u zapisnik o radu biračkog odbora.

U prisustvu prvog birača, za koga je provlačenjem lične karte ili pasoša kroz sistem elektronske identifikacije birača utvrđeno da se nalazi na biračkom spisku, BO provjerava glasačku kutiju.

BO otvara kutiju i pokazuje da je prazna, a potom informacije o kontroli glasačke kutije unosi u kontrolni list, predviđen za tu namjenu. Taj kontrolni list potpisuju predsjednik, članovi BO i birač koji je prvi došao na to BM, a potom se ubacuje u glasačku kutiju, koja se nakon toga pečati. Nakon toga, počinje proces glasanja ostalih birača.

STATISTIKA

Ako se u isto vrijeme održava više izbora, na uređaju za elektronsku identifikaciju prikazaće se statistika izlaznosti za svake od tih izbora (npr. neka lica mogu imati uslov za glasanje na državnim, ali ne i na lokalnim izborima i sl.)

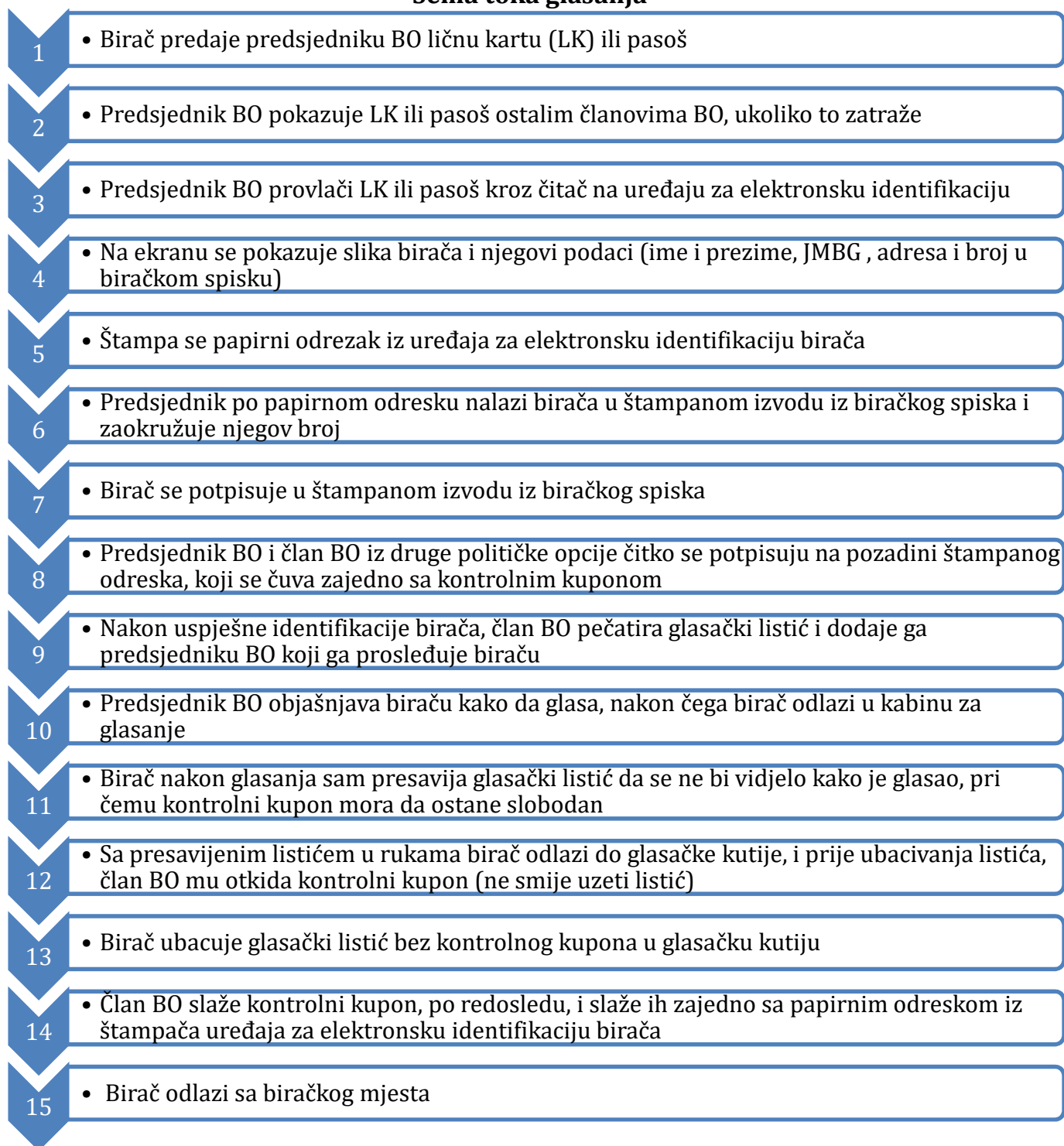
PEČATIRANJE

Pečat BO se ne smije stavljati na glasački listić već samo na kontrolni kupon

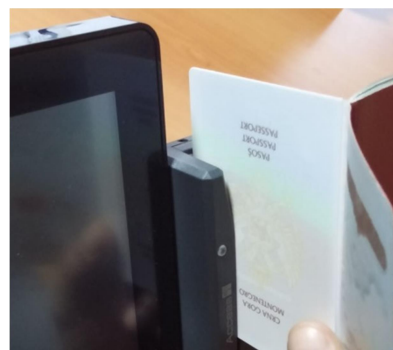
Kratka lista za sopstvenu provjeru

Da li je biračko mjesto otvoreno na vrijeme (7 časova)?	Da []	Ne []
Da li je BO provjerio glasačku kutiju?	Da []	Ne []
Da li je kontrolni list potpisan?	Da []	Ne []
Da li je kontrolni list ubačen u glasačku kutiju?	Da []	Ne []

Šema toka glasanja

Tokom cijelog glasanja ekran elektronskog uređaja za identifikaciju birača treba da bude okrenut ka predsjedniku i članovima BO, kako bi predsjednik BO mogao da provuče ličnu kartu ili pasoš kroz MRZ čitač na uređaju te kako bi on i ostali članovi BO mogli da vide fotografiju i podatke lica koje se identifikovalo korišćenjem ovog uređaja.

El. uređaj za identifikaciju birača i način provlačenja lične karte / pasoša kroz MRZ čitač

Ako birač nije u stanju da sam glasa, to može učiniti uz pomoć lica koje odredi, a to lice listić mora popuniti na način kako mu to birač naloži.

Lista za sopstvenu provjeru		
Da li je neko od zamjenika predsjednika ili članova BO bio prisutan u prostoriji za glasanje istovremeno kada i član koga bi trebalo da zamjenjuje?	Da []	Ne []
Da li je u bilo kom trenutku sa biračkog mjesta bio odsutan neki član BO umjesto koga nije bilo zamjene ?	Da []	Ne []
Da li je u bilo kom trenutku na BM bilo više birača nego kabina za glasanje?	Da []	Ne []
Da li je bilo slučajeva da umjesto birača koji ima pravo glasa, glasa neko drugo lice (osim ukoliko se radi o asistentu lica sa invaliditetom ili nepismenih lica)?	Da []	Ne []
Npr. lica koja se razlikuju u odnosu na podatke iz lične karte ili pasoša koje imaju – slika, potpis i sl.		
Da li je, i pored zahtjeva članova BO, predsjednik odbio da im pokaže dokument kojim birač dokazuje identitet?	Da []	Ne []
Da li je neko lice odbilo da se identifikuje kroz elektronski sistem za identifikaciju birača a omogućeno mu je da glasa ?		
Da li je glasalo neko lice za koje ne postoji fotografija u elektronskom sistemu za identifikaciju birača?	Da []	Ne []
Odgovor “DA”: Da li je zapisnički konstatovan identitet tog lica?	Da []	Ne []
Da li je neko od birača glasao dva ili više puta ?		
Npr. u biračkom spisku na BM već postoji potpis tog lica ili se u sistemu elektronske identifikacije navodi da je lice već identifikovano.	Da []	Ne []
Da li je BO propustio da informiše birača sa oštećenjem vida o pravu da glasa uz pomoć šablona za glasački listić?	Da []	Ne []

Da li je BO propustio da da uputstva biraču sa oštećenjem vida kako da glasa uz pomoć šablona za glasački listić, ukoliko je birač to zatražio?	Da []	Ne []
Da li je neko od birača primio glasački listić , a da to nije potvrdio potpisom na izvodu iz biračkog spiska?	Da []	Ne []
Da li je BO odbio da prihvati da se birač sa oštećenjem vida faksimilom potpiše na izvod iz biračkog spiska?	Da []	Ne []
Da li je neko glasao bez nove lične karte ili pasoša ?	Da []	Ne []
Da li je član BO koji pečatira glasački listić dodavao predsjedniku više od jednog listića za jednu osobu?	Da []	Ne []
Da li je predsjednik ili član BO, nakon utvrđivanja identiteta birača, kod nekog birača propustio da zaokruži redni broj pod kojim je upisan u izvod iz biračkog spiska ?	Da []	Ne []
Da li je neko od članova BO odbio da biraču, na njegov zahtjev, ponovo objasni način glasanja ?	Da []	Ne []
Da li je bilo slučajeva da je glasalo lice koje nije upisano u birački spisak ?	Da []	Ne []
Da li je neki birač odbio da ubaci listić u glasačku kutiju?	Da []	Ne []
Odgovor "DA": da li je predsjednik propustio da to unese u zapisnik ili da unese broj kontrolnog kupona tog listića ?	Da []	Ne []
<i>Unesite broj kontrolnog kupona:_____</i>		
Da li je neki birač ubacio glasački listić zajedno sa kontrolnim kuponom u glasačku kutiju?	Da []	Ne []
Odgovor "DA": da li je predsjednik propustio da to unese u zapisnik ili da upiše broj kontrolnog kupona tog listića ?	Da []	Ne []
<i>Unesite broj kontrolnog kupona:_____</i>		
Da li je bilo koji član BO u bilo kojoj formi, a posebno glasnim obraćanjem saopštio ime i prezime birača ili njegov redni broj na biračkom spisku?	Da []	Ne []
Da li je neko od birača glasao javno , odnosno na bilo koji način nekome na BM stavio do znanja kako je glasao?	Da []	Ne []
Da li je predsjednik BO propustio da poništi listić biraču koji je javno glasao ?	Da []	Ne []
Da li je predsjednik BO propustio da poništeni listić spakuje u koverat i ubaci u glasačku kutiju umjesto birača?	Da []	Ne []
Da li je neko od članova BO na bilo koji način uticao na odluku birača o glasanju ?	Da []	Ne []
Da li je neko ometao birača prilikom popunjavanja glasačkog listića, odnosno je li ugrožena tajnost glasanja?	Da []	Ne []
Da li je glasačka kutija bila postavljena na visini koja omogućava samostalno ubacivanje glasačkog listića biraču sa invaliditetom?	Da []	Ne []

Da li je neko od članova odbora ili posmatrača za vrijeme glasanja na biračkom mjestu vodio bilo kakvu evidenciju o biračima ili koristio kopiju biračkog spiska?	Da []	Ne []
Odgovor "DA": da li je predsjednik BO propustio upozoriti lice da prestane voditi evidenciju?	Da []	Ne []
Da li je sa BM za vrijeme glasanja iznošeno smeće ? Ukoliko neko krene da iznosi bilo kakve otpatke, upozorite ih da to ne čine dok se glasanje ne završi?		
<i>Napomena: u većini slučajeva birači na BM donose pozive za glasanje. Nakon što glasaju, te pozive ostavljaju na BM, koje onda članovi BO bacaju u smeće. Ukoliko bilo ko van BM dođe do tih poziva koji su u kesi/kanti za otpatke, može identifikovati većinu birača koji su izašli na izbore, što je nezakonito vođenje evidencije.</i>	Da []	Ne []
Da li je predsjednik BO propustio da udalji sa biračkog mjesta člana BO ili posmatrača izbora ukoliko nisu postupili u skladu sa upozorenjem i konstatovao to u zapisniku?	Da []	Ne []
Ukoliko je predsjednik BO udaljio sa biračkog mjesta člana BO, da li je odbio da omogući prisustvo zamjenika tog člana?	Da []	Ne []
Da li su se na biračkom mjestu zadržavala lica koja nemaju prava i dužnosti u vezi sa sprovođenjem izbora?	Da []	Ne []
Da li je neki član BO u službene prostorije ili na BM unio ili koristio zabranjena sredstva (alkohol, droga itd)?	Da []	Ne []
Da li je na biračko mjesto neko došao naoružan ili sa opasnim oruđem ?	Da []	Ne []
Da li je BO propustio da zbog narušenja reda na biračkom mjestu prekine glasanje dok se red ne uspostavi?	Da []	Ne []
Odgovor "DA: Prekid je trajao od ____ do ____ časova.		
Da li je predsjednik BO propustio da informaciju o prekidu glasanja na biračkom mjestu unese u zapisnik ?	Da []	Ne []
Da li je policijski službenik glasao ili ušao na biračko mjesto u uniformi , osim u slučaju zahtjeva od predsjednika BO, u cilju sprječavanja prijetnje javnom redu i bezbjednosti na BM?	Da []	Ne []
Da li je licu sa invaliditetom ili nepismenom licu koje nije u mogućnosti da lično glasa, zabranjeno da to učini uz pomoć asistenta koga sam odredi?	Da []	Ne []
Da li je glasanje za nepismeno ili lice sa invaliditetom obavio član BO?	Da []	Ne []
Da li je glasanje za nepismeno ili lice sa invaliditetom obavio član BO?	Da []	Ne []
Da li je BO odbio zahtjev birača sa oštećenjem vida da glasa uz pomoć šablona za glasački listić?	Da []	Ne []

Da li su paravani za glasanje postavljeni tako da ni na jednom lice sa invaliditetom ne može tajno da glasa (visina police za pisanje niža od uobičajnih)?	Da []	Ne []
---	----------	----------

Da li je asistent , koga je odredio birač koji nije u mogućnosti da lično glasa, izvršio glasanje bez prisustva birača ?	Da []	Ne []
--	----------	----------

Na kraju priručnika (Poglavlje E – kršenja zakona) dat je pregled svih zabranjenih ponašanja i informacije šta se dešava ukoliko se takve pojave dogode na biračkom mjestu.

B2. Nestanak struje ili kvar uređaja za elektronsku identifikaciju

Ukoliko dodje do dužeg nestanka struje ili kvara na uređaju za elektronsku identifikaciju birača, do otklanjanja problema, glasanje se vrši, odnosno nastavlja po sistemu vizuelne identifikacije.

O prelasku na sistem vizuelne identifikacije BO mora donijeti odluku i o tome obavijestiti opštinsku izbornu komisiju. Takođe, ovu informaciju BO mora unijeti u zapisnik o radu BO.

VIZUELNA IDENTIFIKACIJA

Podsjećamo - više ne postoji sistem kontrole putem optičkog čitača (lampe) i UV spreja

Vizuelna identifikacija vrši se tako što predsjednik BO vrši uvid u ličnu kartu ili pasoš birača, pronalazi ga u štampanom izvodu iz biračkog spiska, zaokružuje ga i daje mu da se potpiše. Nakon potpisa, uručuje mu glasački listić, nakon čega birač glasa.

Po otcjepljenju kontrolnog kupona sa glasačkog listića, u slučaju vizuelne identifikacije, na poledini kontrolnog kupona potpisuju se predsjednik BO i član BO koji je iz suprotne političke opcije

Po dolasku struje ili otklanjanju kvara na uređaju, nastavlja se glasanje korišćenjem elektronskog uređaja za identifikaciju birača.

B3. Posebne situacije elektronske identifikacije birača

B3.1. Nepostojanje fotografije u sistemu

Na BM mogu doći da glasaju i lica kojima su lična karta ili pasoš izdati nakon zaključenja biračkog spiska (npr. lica koja u tom periodu od 10 dana stiču punoljetstvo).

Provlačenjem lične karte ili pasoša tog lica kroz čitač elektronskog sistema za identifikaciju birača, pokazaće se podaci o biraču, ali se neće pokazati njegova ili njena slika, već će umjesto slike stajati natpis “slika birača nije dostupna”. Podaci prikazani na ekranu moraju biti identični podacima iz štampanog izvoda iz biračkog spiska, kako bi se licu omogućilo da glasa.

OPREZ

Ukoliko se na BM pojavi birač za kojeg u elektronskom sistemu za identifikaciju birača ne postoji fotografija, pogledajte datum izdavanja dokumenta. Ako je on izdat 11 ili više dana prije održavanja izbora, radi se o neregularnosti

Državna izborna komisija treba da, preko opštinske izborne komisije, BO dostavi spisak takvih lica, ukoliko postoji. Ako taj spisak nije dostavljen, a pojavi se birač kome je lični dokument izdat poslije zaključenja biračkog spiska, insistirajte da se to navede u zapisniku o radu biračkog odbora.

Kako Zakon nije detaljno predvidio ovu situaciju, preporučujemo vam da, ukoliko se takav slučaj desi, insistirate da se u zapisnik o radu BO unesu svi podaci iz identifikacionog dokumenta o tom biraču, kako bi se kasnije lakše mogla izvršiti provjera zakonitosti glasanja tog lica.

B3.2 Ponovna štampa odreska

Ukoliko se desi da štampač uređaja za elektronsku identifikaciju birača blokira i ne odštampa odrezak, na ekranu postoji dugme “ponovna štampa” kako bi se odrezak odštampao. Ipak, ponovna štampa odreska za određenog birača moguća je samo dok na ekranu stoje podaci o tom biraču, odnosno dok se ne provuče lična karta ili pasoš sledećeg birača.

B3.3. Lice nije u biračkom spisku

Ako se kroz elektronski uređaj za identifikaciju birača provuče lična karta ili pasoš lica koje se ne nalazi u biračkom spisku, na ekranu će se pojaviti informacija da se birač ne nalazi na tom BM, a neće se odštampati ni odrezak – potvrda.

B3.4. Ponovno glasanje

Ukoliko je birač već identifikovan uređajem za elektronsku identifikaciju, a njegov dokument se pokušava ponovo provući kroz čitač, pojaviće se fotografija birača i njegovi podaci, kao i upozorenje da je birač već glasao na tom BM.

B4. Red i mir na biračkom mjestu

BO je dužan da vodi računa o redu i miru na biračkom mjestu. Ukoliko neko ometa rad BO ili narušava red na BM, predsjednik BO može pozvati policiju koja će tu osobu udaljiti sa BM. Na BM je strogo zabranjeno zadržavanje svim licima koja nemaju prava i dužnosti u vezi sa sprovođenjem izbora.

Uniformisane osobe se na BM mogu pojaviti jedino u slučaju poziva od strane predsjednika BO, dok im je u suprotnom strogo zabranjeno pojavljivanje na BM u uniformi. Ako predsjednik BO na BM pozove uniformisano lice, glasanje će se prekiniti dok god je ta osoba prisutna na BM.

B5. Popisivanje birača

Članovima BO, ali i akreditovanim posmatračima, zabranjeno je bilo kakvo vođenje evidencije koje se odnosi na birače. Pored toga, u prostoriji u kojoj se vrši glasanje, niko ne smije koristiti elektronske uređaje za komunikaciju (telefon, mobilni telefon, laptop, tablet računar, itd.).

Predsjednik BO je dužan upozoriti osobu koja vodi evidenciju ili koristi elektronski uređaj za komunikaciju da sa tim prestane, a ako ta osoba ne postupi u skladu sa upozorenjem, predsjednik BO treba da je udalji i da to konstatuje u zapisniku. Ako je iz prostorije udaljen član BO, predsjednik BO je dužan da omogući prisustvo zamjenika tog člana.

ZABRANJENO ORUŽJE I UNIFORME

Niko ne smije doći na BM naoružan ili sa opasnim oruđem! Uniformisana lica, posebno policija, ne smiju biti na BM, osim ukoliko ih pozove predsjednik BO, i to samo ako je došlo do narušavanja reda na BM. U suprotnom konstatujte ove povrede u zapisniku

ZABRANJENO NA BM

- Vođenje bilo kakve evidencije o biračima
 - Korišćenje telefona, kompjutera itd.
 - Prisustvo lica koja nemaju prava i dužnosti u vezi sa sprovođenjem izbora
-

Ukoliko neko vodi evidenciju o biračima, koristi telefon ili kompjuter ili lica koja nisu posmatrači ni članovi BO ili njihovi zamjenici borave duže na BM, a predsjednik BO ne reaguje, tražite da se ta informacija unese u zapisnik.

Takođe, zbog fenomena popisivanja birača veoma je bitno da, ako na biračkom mjestu postoje kamere ili druga sredstva nadzora, ona budu isključena ili prekrivena tokom glasanja, u skladu sa propisima.

OBRATITE PAŽNJU

Birači često na BM dođu sa pozivom za glasanje koji tu i ostave, a koji se odloži u korpu za otpatke. Redovno iznošenje otpadaka te vrste, praksa je pokazala, takođe može poslužiti kao sistem nezakonite, paralelne evidencije birača

PROSTOR ZA VAŠE PRIMJEDBE / ZABILJEŠKE

C. GLASANJE PUTEM PISMA (od 13 do 20 h)

Glasanje putem pisma odvija se na izborni dan tek nakon 13 časova, odnosno do tog vremena se mogu dostavljati zahtjevi za glasanje putem pisma. Sama procedura glasanja je u najvećoj mjeri ista kao i na samom BM.

ELEKTRONSKA IDENTIFIKACIJA

Po prijemu zahtjeva za glasanje pisma utvrđuje se da li se lice nalazi u štampanom izvodu iz biračkog spiska, a nakon toga se pristupa elektronskoj identifikaciji birača uz pomoć njegove lične karte ili pasoša

Jedina i ključna razlika, identifikovanje birača kroz elektronski system, vrši se prilikom dobijanja zahtjeva za glasanje putem pisma.

Pravo da glasaju putem pisma imaju lica koja ne mogu da dođu na BM zbog starosti, invalidnosti, bolničkog ili kućnog liječenja usljed teže bolesti i zbog boravka u ustanovi za smještaj odraslih-invalidnih i starih lica u mjestu prebivališta.

Ukoliko se nekom licu odbije zahtjev za glasanje putem pisma, to je potrebno navesti u zapisniku o radu BO i obrazložiti takvu odluku. Takođe, u zapisnik o radu BO se unose i podaci o broju primljenih zahtjeva za glasanje putem pisma, broju birača kojima je to omogućeno i broju onih koji su stvarno glasali.

C1. Podnošenje zahtjeva

Zahtjevi za glasanje putem pisma dostavljaju se BO najkasnije do 13h. Zahtjevi se dostavljaju BO na propisanom obrascu, koji mora biti potpisan lično od strane lica koje želi da glasa putem pisma. Zahtjev dostavlja osoba koju je birač svojim potpisom za to ovlastio na posebnom ovlašćenju, koji je sastavni dio zahtjeva.

VRIJEME

Zahtjevi za glasanje putem pisma dostavljaju se BO najkasnije do 13 časova

Jedno lice ne može donijeti više zahtjeva za glasanje putem pisma, osim ukoliko se ne radi o više birača koji žive u istom domaćinstvu. Za svako lice koje želi glasati putem pisma, ovlašćeno lice koje donosi zahtjev, mora donijeti i ličnu kartu ili pasoš. Ukoliko se desi bilo kakva drugačija situacija, postarajte se da to bude navedeno u zapisniku o radu biračkog odbora, jer se radi o kršenju zakona.

Po prijemu zahtjeva za glasanje putem pisma, BO provjerava identitet lica koje želi da glasa na taj način. Koristeći podatke iz ličnog dokumenta, pronalazi birača u štampanom izvodu iz biračkog spiska. Ukoliko birač tamo postoji, njegova lična karta ili pasoš provlače se kroz elektronski sistem za identifikaciju birača, nakon čega se štampa odrezak (isto kao i kod birača koji glasaju lično).

Odštampani odrezak se zatim stavlja u posebnu kovertu, a lična karta ili pasoš vraćaju licu koje je donijelo zahtjev za glasanje putem pisma, kako bi taj dokument odmah vratio biraču kome pripada.

Kratka lista za sopstvenu provjeru		
Da li je BO prihvatio zahtjeve za glasanje putem pisma koji nisu dostavljeni na propisanom obrascu ili taj obrazac nije popunjen sa svim potrebnim informacijama (potpis birača i ovlašćenje za lice da donese zahtjev na BM)?	Da []	Ne []
Da li je jedno lice dostavilo biračkom odboru više zahtjeva za glasanje putem pisma?	Da []	Ne []
Odgovor "DA": Da li je neka osoba dostavila zahtjeve za glasanje putem pisma za birače sa kojima nije u istom porodičnom domaćinstvu ?	Da []	Ne []
Odgovor "DA": Da li je BO prihvatio zahtjeve koje je dostavila osoba koja nije iz istog domaćinstva kao birači koji traže da glasaju putem pisma ?	Da []	Ne []
Da li je BO propustio da provjeri identitet bilo kog lica koje je donijelo zahtjev za glasanje putem pisma?	Da []	Ne []
Da li je BO propustio da provjeri da li su birači koji žele da glasaju putem pisma upisani u birački spisak ?	Da []	Ne []
Da li je BO propustio da cijeni da li su zahtjevi za glasanje putem pisma opravdani ?	Da []	Ne []
Da li BO uskratio pravo posmatračima da prate glasanje putem pisma na terenu ?	Da []	Ne []

C2. Materijali i povjerenici

Nakon dobijanja zahtjeva za glasanje putem pisma BO će odrediti četiri povjerenika iz redova zamjenika članova odbora koji idu u obilazak glasača koji glasaju putem pisma. Povjerenici ne smiju biti iz iste partije, već su po pravilu to po dva predstavnika vladajućih i opozicionih partija.

Povjerenicima se daju materijali za glasanje:

1. zbirna izborna lista;
2. izvod iz biračkog spiska;
3. ovjereni glasački listići u službenoj koverti;
4. odštampani odresci-potvrde o elektronskoj identifikaciji birača u posebnoj koverti;

POSMATRAČI

Akreditovani posmatrači imaju pravo da prate i proces glasanja putem pisma

5. šablon za slabovida lica;
6. neprozirna kutija, koja se pečati na licu mjesta, nakon što se utvrdi da je prazna;
7. poseban koverat za kontrolne kupone;
8. aneks zapisnika o radu BO;
9. pribor za pečačenje i pisanje.

Po dolasku u prostorije lica koje glasa putem pisma, povjerenik BO ga identifikuje. Nakon toga, član BO zaokružuje redni broj birača u izvodu iz biračkog spiska i daje mu da se potpiše na izvod, izdaje mu glasački listić i objašnjava mu proceduru glasanja.

Nakon toga birač glasa, presavija listić kako se ne bi vidjelo kako je glasao, daje povjereniku da otcijepi kontrolni kupon i samostalno u prenosnu kutiju ubacuje glasački listić. Povjerenik, zatim, kontrolni kupon slaže u za to određenu kovertu.

Povjerenici se potpisuju na poledini štampanog odreska – potvrde o elektronskoj identifikaciji birača

Ako birač nije u stanju da sam glasa, to može učiniti uz pomoć lica koje odredi, a to lice listić mora popuniti na način kako mu to birač naloži.

Nakon povratka sa terena na BM, povjerenici za glasanje putem pisma predaju BO glasačku kutiju sa listićima i izvod iz biračkog spiska sa potpisima lica koja su glasala, a koverat sa kontrolnim kuponima i štampanim odrescima – potvrdama o elektronskoj identifikaciji birača predaju članu BO, koji je zadužen za slaganje kontrolnih kupona za glasanje na BM.

Kratka lista za sopstvenu provjeru		
Da li je birački odbor odredio po dva povjerenika i to iz redova vlasti i opozicije (ukupno četiri) za glasanje putem pisma?	Da []	Ne []
Da li je BO provjerio i uručio povjerenicima zapečaćenu prenosnu neprozirnu glasačku kutiju ?	Da []	Ne []
Da li su povjerenicima za glasanje putem pisma uručeni izborni materijali?	Da []	Ne []
Lista za provjeru ako ste povjerenik za glasanje putem pisma		
Da li je prilikom glasanja putem pisma, po dolasku u kuću ili stan birača, utvrđen njegov identitet ?	Da []	Ne []
Da li je povjerenik za glasanje putem pisma u izvodu iz biračkog spiska zaokružio redni broj birača ?	Da []	Ne []
Da li se birač svojeručno potpisao na izvod iz biračkog spiska	Da []	Ne []

Da li je birač glasao i presavio popunjen glasački listić na način da se ne vidi za koga je glasao?	Da []	Ne []
Da li je povjerenik otcijepio kontrolni kupon od presavijenog glasačkog listića, nakon čega je birač presavijeni listić ubacio u prenosnu glasačku kutiju?	Da []	Ne []
Da li su povjerenici za glasanje putem pisma potpisal odrezak iz uređaja za elektronsku identifikaciju birača?	Da []	Ne []
Da li je povjerenik za glasanje putem pisma stavio kontrolni kupon i odrezak u poseban koverat za čuvanje kontrolnih kupona?	Da []	Ne []
Da li je birač glasao putem pisma samostalno i bez uticaja članova BO i drugih lica?	Da []	Ne []
Da li je birač koji nije mogao samostalno da glasa odredio asistenta uz pomoć kojeg će glasati?	Da []	Ne []
Da li je birač glasao javno (da li je na bilo koji način nekome stavio do znanja kako je glasao)?	Da []	Ne []
Da li su povjerenici poništili listić biraču koji je javno glasao?	Da []	Ne []

C3. Vizuelna identifikacija

Ako prilikom predaje zahtjeva za glasanje putem pisma na BM nije bilo struje ili nije radio uređaj za elektronsku identifikaciju birača, i glasači koji glasaju putem pisma biće identifikovani korišćenjem vizuelnog metoda. Razlika u odnosu na uobičajeno glasanje putem pisma je ta što povjerenici neće sa sobom donijeti štampani odrezak – potvrdu o elektronskoj identifikaciji. Umjesto toga, povjerenici će se potpisivati na poledini **kontrolnog kupona**. Ostatak procedura je istovjetan.

PROSTOR ZA VAŠE PRIMJEDBE / ZABILJEŠKE

D. ZATVARANJE BM I UTVRĐIVANJE REZULTATA (NAKON 20 H)

Nakon 20 časova pristupa se utvrđivanju rezultata i pakovanju materijala koji se proslijeđuju OIK-u.

D1. Zatvaranje biračkog mjesta

BM se zatvara u 20 časova, ukoliko nije bilo prekida u toku glasanja. Ako je u toku perioda glasanja došlo do prekida glasanja koji je trajao duže od jednog sata, BO mora produžiti glasanje na BM onoliko koliko je taj prekid trajao.

D2. Kontrola i utvrđivanje rezultata

Po zatvaranju biračkog mjesta, BO utvrđuje rezultate i provjerava birački materijal.

Birački odbor otvara prenosnu glasačku kutiju za glasanje putem pisma i utvrđuje broj glasačkih listića koji se u njoj nalazi na način da ne povrijedi tajnost glasanja. Nakon što utvrdi da je glasanje putem pisma izvršeno u skladu sa pravilima, BO miješa glasačke listiće iz prenosne kutije za glasanje putem pisma sa ostalim listićima koji su bili sadržani u glasačkoj kutiji na BM. Tek nakon toga se pristupa utvrđivanju rezultata glasanja na BM.

Prije otvaranja glasačke kutije, BO utvrđuje i unosi u zapisnik informacije o:

- broju neiskorišćenih glasačkih listića (i stavlja ih u poseban omot koji pečati);
- broju kontrolnih kupona koji su odvojeni od iskorišćenih glasačkih listića i broju štampanih odrezaka - potvrda (i stavlja ih u posebne omote koje pečati)
- broju birača koji su glasali na osnovu izvoda iz biračkog spiska.

Kada otvori glasačku kutiju, BO provjerava da li u kutiji ima kontrolnog lista koji je birački odbor ubacio prilikom dolaska prvog birača.

Nakon provjere kontrolnog lista, važeći glasački listići se odvajaju od nevažećih. Nevažeći listić je:

BIRAČI I ZATVARANJE BM

Ukoliko se na BM u trenutku zatvaranja zateknu birači, BO je dužan da utvrdi broj i identitet tih birača, omogući im glasanje i unese te informacije u zapisnik. Ukoliko BO postupi suprotno, insistirajte da se te informacije unesu u zapisnik

SERIJSKI BROJEVI KUPONA

Provjerite da li među kuponima ima onih sa istim serijskim brojem ili onih čiji serijski brojevi ne pripadaju tom BM.

Ukoliko se utvrdi postojanje takvih kupona, odmah to notirajte u zapisnik i tražite da se raspusti BO

KONTROLNI LIST

Ako u glasačkoj kutiji nema kontrolnog lista, BO se raspušta a glasanje se mora ponoviti

- nepopunjeni listić,
- listić koji je popunjen tako da se ne može utvrditi za koju izbornu listu je birač glasao,
- listić na kome je zaokruženo više od jedne izborne liste.

BO utvrđuje broj nevažećih i važećih listića, kao i broj glasova za svaku izbornu listu, što unosi u zapisnik. Pažljivo posmatrajte ponašanje svih članova BO u toku brojanja listića. U tom trenutku na BM smiju biti samo članovi BO ili zamjenici, opunomoćeni predstavnici i posmatrači.

Nakon završenog brojanja i utvrđivanja rezultata, BO će spakovati neupotrijebljene, nevažeće i važeće listiće u posebne omote koji su označeni i pečatiraju se.

Pazite da li članovi BO imaju skrivenu olovku kojom bi mogli glasačke listiće učiniti nevažećim ili na nepopunjenim listićima zaokružiti neku partiju ili koaliciju

Ostali izborne materijale (zapisnik o radu, izvod iz biračkog spiska, kontrolne kupone, zahtjeve za glasanje putem pisma, pečat biračkog odbora, itd.) pakuju se u poseban koverat. Svi materijali dostavljaju se OIK-u.

PONAVLJANJE GLASANJA

- Kada je broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji
- veći od broja birača koji su glasali ili
- veći od broja kontrolnih kupona

Ako se to desi konstatujte zapisnikom i tražite raspuštanje BO!

D3. Izvještaj uređaja za elektronsku identifikaciju birača

Uređaj za elektronsku identifikaciju od 20 časova nadalje daje mogućnost štampanja statističkog izvještaja, tako što se posebno dugme pojavljuje na ekranu. Statistički izvještaj po zakonu nije obavezan, već se ostavlja na volju BO da li će ga odštampati ili ne.

Taj statistički izvještaj sadrži:

- biračko mjesto;
- datum i vrijeme štampe;
- broj birača na BM po vrsti izbora;
- broj identifikovanih birača;
- broj birača za koje je pokušana ponovna identifikacija;
- broj birača za koje je pokušana identifikacija, a ne nalaze se u izvodu iz biračkog spiska za to biračko mjesto;

Statistički izvještaj moguće je na uređaju za elektronsku identifikaciju birača štampati samo ukoliko su u uređaj u isto vrijeme uključena oba eTokena – jedan koji ima predsjednik BO i drugi koji ima zamjenik predsjednika BO.

ŠTAMPAJTE IZVJEŠTAJ

Statistički izvještaj iz uređaja dobar je mehanizam da uporedite podatke iz elektronskog sistema sa onima koji su vođeni ručno

D4. Zapisnik o radu biračkog odbora

Za vođenje zapisnika o radu BO zadužen je predsjednik BO.

Sve primjedbe koje iznesu članovi BO, **unose se odmah u zapisnik**. Nakon zatvaranja biračkog mjesta, predsjednik BO dužan je da provjeri da li neko od članova BO ima primjedbe na tok glasanja. Ukoliko neko ima primjedbu, predsjednik BO dužan je istu unijeti u zapisnik.

Zapisnik o radu BO po pravilu potpisuju predsjednik i svi članovi BO. Ukoliko neko od članova BO odbije da potpiše zapisnik, predsjednik je dužan da u zapisnik unese razlog odbijanja potpisivanja zapisnika. Kada je razlog za nepotpisivanje zapisnika taj što je član BO napustio BM, predsjednik na samom kraju u zapisnik unosi tu konstataciju, pa prisutni potpisuju zapisnik. Svi članovi BO dobijaju po jednu kopiju zapisnika.

Lista za sopstvenu provjeru		
Da li je biračko mjesto zatvoreno u 20,00 časova?	Da []	Ne []
<i>Odgovor „NE“:</i> Da li glasanje produženo jer je prekidano u toku dana i to duže od jednog časa?	Da []	Ne []
Da li se u trenutku zatvaranja na biračkom mjestu zatekao neko od birača ?	Da []	Ne []
<i>Ako je odgovor “DA”:</i> O kojem broju birača je riječ? _____		
Da li je biračima koji su se zatekli na biračkom mjestu u trenutku zatvaranja biračkog mjesta omogućeno da glasaju ?	Da []	Ne []
Da li je BO utvrdio broj i identitet birača koji su se zatekli na BM u trenutku zatvaranja ?	Da []	Ne []
Da li su svi birači glasali na ovjerenom glasačkom listiću (bez pečata na poleđini listića)?	Da []	Ne []
<i>Ukoliko je odgovor “NE”, odnosno među listićima ima i neovjerenih, predložite članovima BO da raspuste BO</i>		
Da li su odvojeni kontrolni kuponi složeni po redosljedu serijskih brojeva i čuvani u posebnoj kutiji za tu namjenu?	Da []	Ne []

Da li je nakon otvaranja glasačke kutije u njoj nađen kontrolni list ?	Da []	Ne []
<i>Ukoliko je odgovor "NE", odnosno nema kontrolnog lista, predložite članovima BO da raspuste BO.</i>		
Da li je birački odbor otvorio prenosnu biračku kutiju tek nakon zatvaranja biračkog mjesta?	Da []	Ne []
Da li je BO utvrdio broj glasačkih listića sadržanih u prenosnoj glasačkoj kutiji bez povrede tajnosti glasanja ?	Da []	Ne []
Upišite broj glasačkih listića sadržanih u prenosnoj glasačkoj kutiji ____		
Da li je birački odbor glasačke listiće iz prenosne glasačke kutije pomiješao sa listićima iz kutije na biračkom mjestu ?	Da []	Ne []
Da li je birački odbor utvrdio broj neupotrijebljenih glasačkih listića i stavio ih u poseban omot koji je zapečaćen ?	Da []	Ne []
Upišite broj neupotrijebljenih glasačkih listića ____		
Da li je birački odbor utvrdio broj kontrolnih kupona i odrezaka odvojenih od glasačkih listića i stavio ih u poseban omot koji je zapečaćen?	Da []	Ne []
Upišite broj kontrolnih kupona odvojenih od glasačkih listića ____		
Upišite broj odrezaka iz elektronskog uređaja ____		
Upišite prvi broj kontrolnog kupona koji je iskorišćen:		
Upišite poslednji broj kontrolnog kupona koji je iskorišćen:		
Da li je birački odbor prebrojao lica koja su glasala prema podacima iz izvoda iz biračkog spiska i utvrdio njihov ukupan broj?	Da []	Ne []
Upišite broj birača koji su glasali po izvodu iz biračkog spiska ____		
Da li su podaci o neupotrijebljenim glasačkim listićima, kontrolnim kuponima i ukupnom broju birača uneseni u zapisnik prije otvaranja glasačke kutije ?	Da []	Ne []
Da li je BO odvojio važeće od nevažećih glasačkih listića?	Da []	Ne []
Da li je BO utvrdio broj nevažećih glasačkih listića, zatim broj važećih listića, kao i broj glasova za svaku izbornu listu?	Da []	Ne []
Da li je BO utvrdio broj nevažećih glasačkih listića, zatim broj važećih listića, kao i broj glasova za svaku izbornu listu?	Da []	Ne []
Upišite broj važećih listića ____		
Upišite broj nevažećih listića ____		

Da li je birački odbor unio u zapisnik informacije o broju nevažećih glasačkih listića, zatim broju važećih listića, kao i broju glasova za svaku izbornu listu?	Da []	Ne []
Da li je broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji isti kao i broj birača koji su glasali, prema izvodu iz biračkog spiska (broj potpisa na biračkim spiskovima u prostoriji za glasanje i u onom za glasanje putem pisma jednak broju iskorištenih listića)?	Da []	Ne []
<i>Ukoliko je odgovor "NE", odnosno razlikuje se broj listića i potpisa na izvodu iz biračkog spiska, predložite članovima BO da raspuste BO.</i>		
Da li je broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji isti kao i broj kontrolnih kupona ?	Da []	Ne []
<i>Ukoliko je odgovor "NE", odnosno razlikuje se broj listića i kontrolnih kupona, predložite članovima BO da raspuste BO.</i>		
Da li svi kontrolni kuponi imaju različite serijske brojeve i da li svi kuponi imaju serijski broj koji pripada tom BM ?	Da []	Ne []
<i>Ukoliko je odgovor "NE", odnosno ukoliko postoje kuponi sa istim brojevima ili brojevima koji ne pripadaju tom BM, predložite članovima BO da raspuste BO.</i>		
Da li je BO stavio neupotrijebljene, nevažeće i važeće glasačke listiće u posebne koverta na kojima stoji oznaka sadržaja i koje se pečatiraju ?	Da []	Ne []
Da li je BO cijeli izborni materijal stavio u jedan koverat koji se pečatira ?		
- zapisnik o radu, - izvod iz biračkog spiska, Da ☐ Ne ☐ - glasačke listiće, Da ☐ Ne ☐ - kontrolne kupone odvojene od glasačkih listića, Da ☐ Ne ☐ - zahtjeve za glasanje putem pisma, Da ☐ Ne ☐ - pečat biračkog odbora, Da ☐ Ne ☐ - kao i ostali izborni materijal Da ☐ Ne ☐	Da []	Ne []
Da li su sve primjedbe koje su dali članovi BO u toku izbornog dana unošene u zapisnik u momentu davanja primjedbe ?	Da []	Ne []
Da li je podatke u zapisnik unosi o predsjednik BO?	Da []	Ne []

Da li su, nakon utvrđivanja rezultata glasanja, u zapisnik uneseni svi podaci (podvucite onaj koji nedostaje):?

a) broj primljenih glasačkih listića;	Da ☐ Ne ☐		
b) broj neupotrijebljenih glasačkih listića;	Da ☐ Ne ☐		
c) broj upotrijebljenih glasačkih listića;	Da ☐ Ne ☐		
d) broj nevažećih glasačkih listića;	Da ☐ Ne ☐		
e) broj važećih glasačkih listića;	Da ☐ Ne ☐	Da []	Ne []
f) broj glasova datih za svaku izbornu listu;	Da ☐ Ne ☐		
g) broj birača prema izvodu iz biračkog spiska ;	Da ☐ Ne ☐		
h) broj birača koji su glasali po spisku i	Da ☐ Ne ☐		
i) broj birača koji su glasali putem pisma ?	Da ☐ Ne ☐		

Da li je BO unio u zapisnik podatke o licima čiji je zahtjev za glasanje putem pisma odbijen?	Da []	Ne []
---	----------	----------

Da li je po zatvaranju BM predsjednik BO upitao članove da li imaju primjedbi na tok glasanja?	Da []	Ne []
--	----------	----------

Da li je predsjednik BO unio primjedbe članova biračkog odbora u zapisnik?	Da []	Ne []
--	----------	----------

Da li su zapisnik o radu BO potpisali svi članovi?	Da []	Ne []
--	----------	----------

Ukoliko je odgovor "NE", upišite imena članova BO koji nisu potpisali zapisnik

Ukoliko je neko od članova BO odbio da potpiše zapisnik, da li ga je predsjednik upitao za razlog odbijanja?	Da []	Ne []
--	----------	----------

Da li je razlog nepotpisivanja zapisnika od strane nekog člana biračkog odbora unesen u zapisnik na samom njegovom kraju?	Da []	Ne []
---	----------	----------

Da li su konstataciju da zapisnik nije potpisan od strane svih članova potpisali svi prisutni članovi biračkog odbora?	Da []	Ne []
--	----------	----------

PROSTOR ZA VAŠE PRIMJEDBE / ZABILJEŠKE

E. Kršenja zakona

Već smo naveli da biračko mjesto (BM) obuhvata ne samo prostoriju u kojoj se glasa, već i pripadajuće dvorište. U ovom dijelu priručnika, željeli smo da vam prikazemo sve moguće povrede Zakona, kako biste na jednom mjestu mogli da imate pregled tokom dana za glasanje.

Ukoliko se neka od povreda desi, insistirajte da se podaci o tome unesu u zapisnik o radu BO, ali i da se preduzmu ostale aktivnosti ako su prepoznate Zakonom.

Zakonom propisane povrede na BM se mogu podijeliti u pet grupa.

E1. Povrede zbog kojih se birački odbor (BO) raspušta po automatizmu, a glasanje na tom BM se ponavlja:

- BO nije uredio BM na način kojim se obezbjeđuje tajnost glasanja¹;
- izvod iz zaključenog biračkog spiska se razlikuje od izvoda iz biračkog spiska koji se koristi na BM²;
- neopravdano se kasni sa otvaranjem ili zatvaranjem BM ili BM nije neprekidno otvoreno³;
- licu koje se u trenutku zatvaranja BM zatekne na BM nije omogućeno glasanje⁴;
- prilikom otvaranja glasačke kutije po zatvaranju BM u istoj se ne nalazi kontrolni list⁵;
- broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji se razlikuje od broja birača koji su glasali⁶;
- broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji veći je od broja kontrolnih kupona⁷;
- postoje dva ili više kontrolnih kupona sa istim serijskim brojem ili brojem koji ne pripada tom BM⁸.

E2. Povrede zbog kojih se može podnijeti prigovor opštinskoj izbornoj komisiji (OIK) koja odlučuje da li će se glasanje na tom BM ponoviti:

- ukoliko se ne obezbijedi posebna prostorija u kojoj je moguće obezbijediti tajnost glasanja⁹;

¹ Zakon o izboru odbornika i poslanika, član 69a stav 2.

² Isto, član 83.

³ Isto, član 70 stav 1.

⁴ Isto, član 70 stav 2.

⁵ Isto, član 79 stav 4.

⁶ Isto, član 89 stav 9.

⁷ Isto, član 89 stav 9.

⁸ Isto, član 89 stav 9.

⁹ Isto, član 72, stav 2.

- na BM se zadržavaju lica koja nemaju prava i dužnosti u vezi sa sprovođenjem izbora¹⁰;
- tokom trajanja glasanja na BM nisu prisutni svi članovi biračkog odbora ili njihovi zamjenici¹¹;
- na BM je prisutno istovremeno više birača nego što ima kabina za glasanje¹².

E3. Povrede zbog kojih se BO može raspustiti:

- isticanje propagandnih materijala na BM i u krugu od 100 metara od BM¹³;
- dolazak na BM sa oružjem ili opasnim oruđem¹⁴;
- birač ne glasa lično¹⁵;
- birač glasa više puta¹⁶;
- glasački listići nisu ovjereni ili birač ne potvrdi da je preuzeo glasački listić potpisom u izvodu iz biračkog spiska¹⁷;
- članovi BO, na njegov zahtjev, ne objasne ponovo biraču način glasanja¹⁸;
- članovi BO na bilo koji način utiču na odluku birača ili ne obezbijede da birača niko ne ometa¹⁹.

E4. Povrede zakona za koje su predviđene novčane kazne se odnose na lica koja:

- dođu na BM sa oružjem ili opasnim oruđem²⁰;
- ne napuste BM nakon zahtjeva predsjednika BO²¹;
- izazovu nered na BM usljed čega dođe do prekida glasanja²²;
- onemogućie praćenje sprovođenja izbora²³;

¹⁰ Isto, član 72, stav 4.

¹¹ Isto, član 72, stav 1.

¹² Isto, član 72, stav 3.

¹³ Isto, član 69 stav 6.

¹⁴ Isto, član 69 stav 5.

¹⁵ Isto, član 69 stav 1.

¹⁶ Isto, član 69 stav 2.

¹⁷ Isto, član 69 st. 3 i 4.

¹⁸ Isto, član 81 stav 2.

¹⁹ Isto, član 81 st. 1 i 3.

²⁰ Isto, član 116 stav 1 tačka 4.

²¹ Isto, član 116 stav 1 tačka 6.

²² Isto, član 116 stav 1 tačka 5.

E5. Ponašanja koja su zabranjena, a za koja nije propisana bilo kakva pravna posljedica:

- BO ne utvrdi da li su materijali za izborni dan ispravni i adekvatni za sprovođenje izbornih aktivnosti;
- BO ne utvrdi identitet birača ili mu dozvoli da glasa bez podnošenja adekvatnog dokaza o identitetu;
- predsjednik BO odbije pokazati ispravu kojom birač dokazuje identitet na zahtjev članova BO;
- BO ne uručuje glasačke listiće ili se o njima ne vodi računa u skladu sa Zakonom i Pravilima;
- zapisnik se ne vodi na način propisan Zakonom i Pravilima;
- predsjednik ili član prekrši odredbe koje se odnose na tajnost glasanja uključujući i prijevremeno otvaranje biračke kutije za glasanje putem pisma ili propuštanje da pomiješa glasačke listiće sa glasanja putem pisma sa glasačkim listićima u kutiji na BM;
- BO ne dozvoli posmatračima da prate izbore ili im ne omogući adekvatne uslove;
- na BM dođe do remećenja reda i mira prisustvom uniformisanih lica;
- na BM se koriste nedozvoljeni uređaji;
- glasanje na BM se ne produži, ukoliko je prekid trajao duže od jednog časa;
- BO ne identifikuje podnosioca zahtjeva za glasanje putem pisma ili ne procijeni osnovanost zahtjeva;
- BO ne olakša pristup ili ostvarivanje biračkog prava licima sa invaliditetom;
- BO ne dođe na vrijeme ili ne uredi BM u skladu sa Zakonom i Pravilima;
- ukoliko su u sastavu BO lica koja rade u ministarstvu nadležnom za poslove pravosuđa ili u organu uprave nadležnom za izvršenje krivičnih sankcija;
- BO nepropisno odredi povjerenike za glasanje pismom ili im uruči neadekvatne i nepotpune materijele;
- član BO unosi, posjeduje ili koristi zabranjena sredstva (alkohol, droga, i dr.).

²³ Isto, član 116 stav 1 tačka 8.

PROSTOR ZA VAŠE PRIMJEDBE / ZABILJEŠKE